

TAMPERE, VEIJANKUJA

Haruskaivannon arkeologinen tarkastus ja maa-aineksen seulonta
8.10.2018

FM Ulla Moilanen
Pirkanmaan maakuntamuseo

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

Tiivistelmä

Pirkanmaan maakuntamuseo teki 8.10.2018 haruskaivannon arkeologisen tarkastuksen Tampereen Veijankujan (muinaisjäännösrekisterin tunnus 837010022) rautakautisen kalmiston vieressä. Kaivannon seinämät puhdistettiin ja dokumentoitiin, minkä lisäksi kaivannosta kaivettu maa tutkittiin metallinetsimellä ja seulottiin. Mitään 1900-lukua vanhempia esineitä tai merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä ei löydetty.

Sisällysluettelo

Arkisto ja rekisteritiedot	3
Sijaintikartat	4
1. Johdanto	5
2. Tutkimusalueen sijainti, topografia ja tutkimushistoria	5
3. Kenttätyömenetelmät ja dokumentointi	12
4. Yhteenveto	14
Lähteet	14

Liitteet

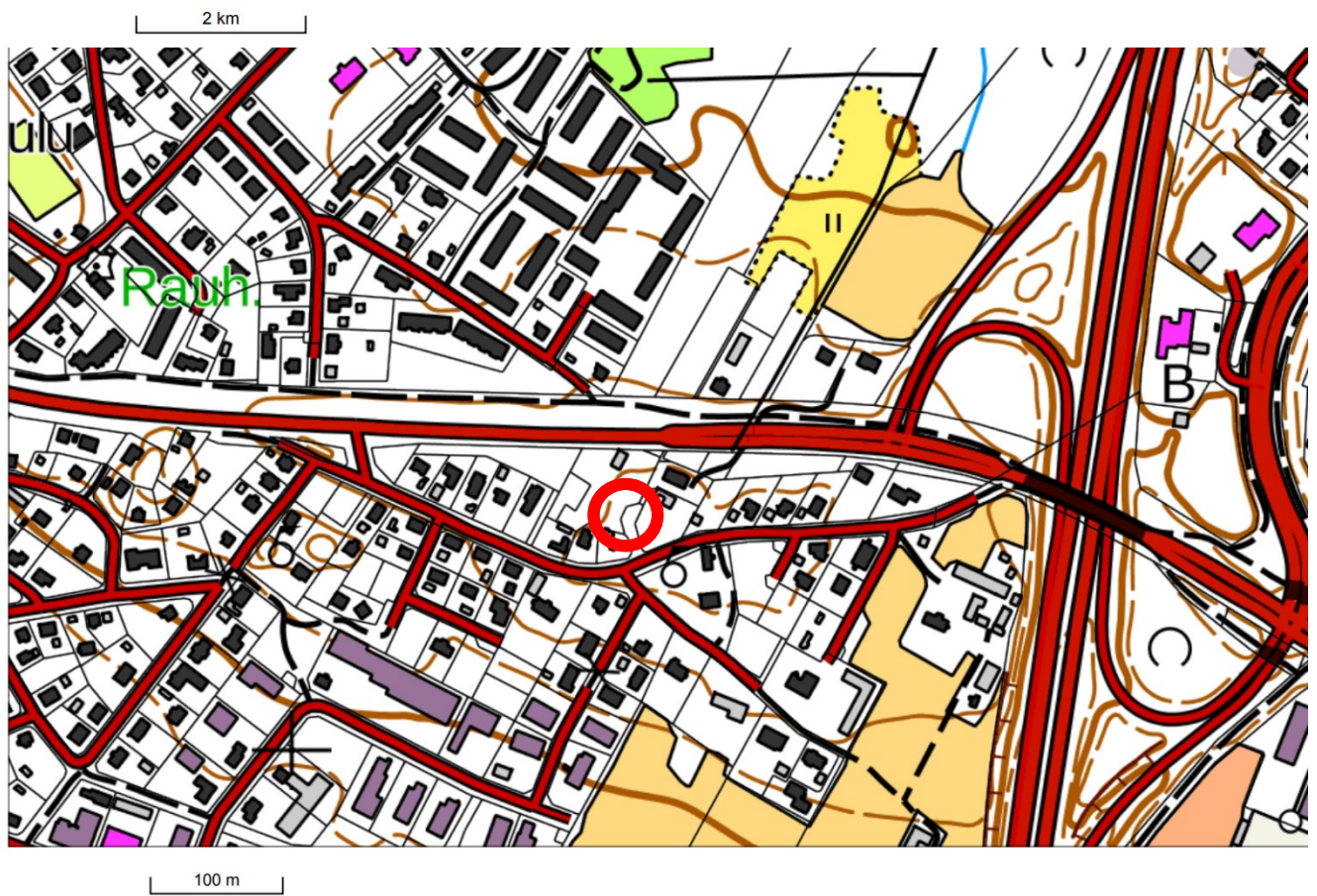
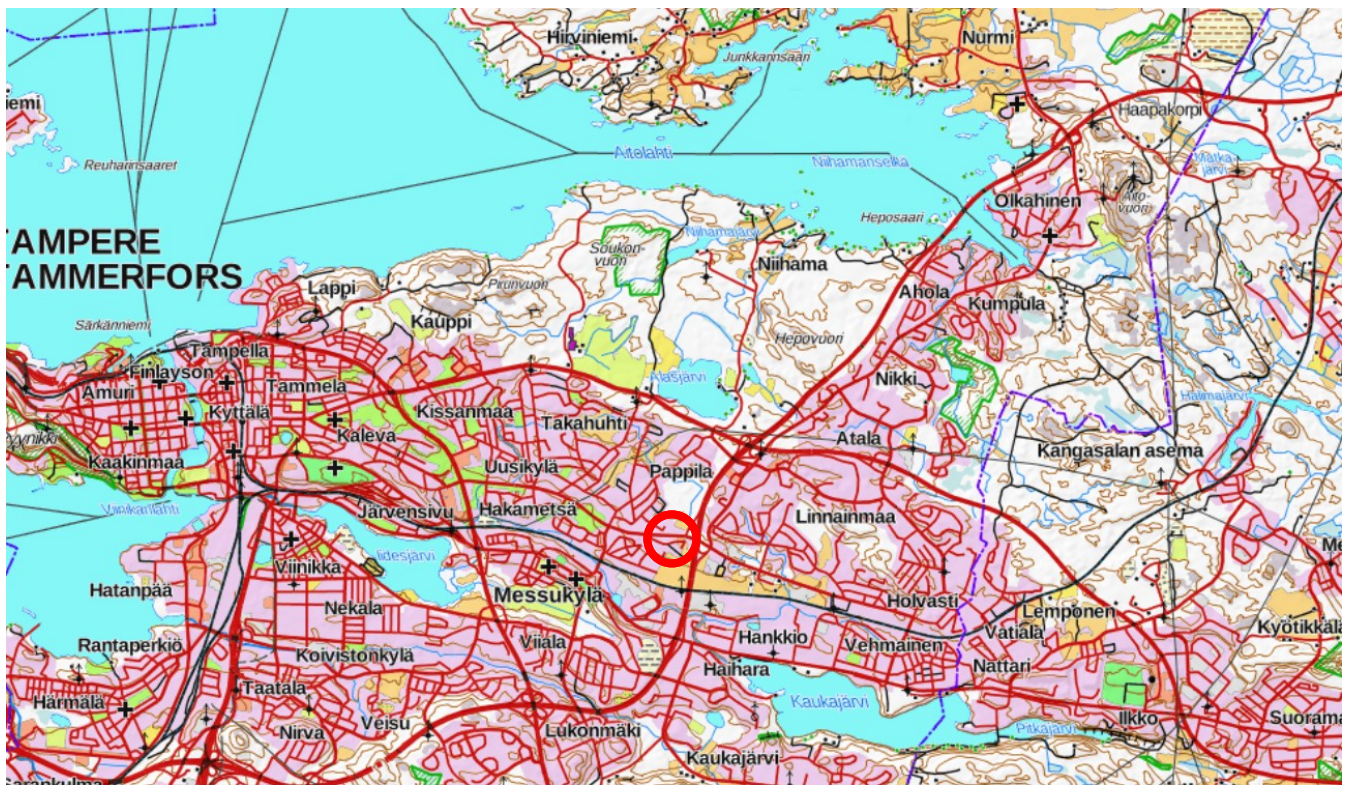
Liite 1: Digitaalikuvaluettelo

Liite 2: Liitekartta 1, Tarkastetun alueen sijainti

Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuskohde:	Tampere, Veijankuja (Muinaisjäännösrekisterin tunnus 837010022)
Tutkimuksen laatu:	Seulonta ja dokumentointi
Kohteen ajoitus:	Rautakausi
Kohteen tyyppi:	Polttokenttäkalmisto
Peruskartta:	M4213 Kangasala
Koordinaatit:	ETRS-TM35FIN P: 6821165 I: 333310 (Muinaisjäännösrekisterissä)
Kenttätyönjohtaja:	Ulla Moilanen
Tutkimustaho:	Pirkanmaan maakuntamuseo
Työn tilaaja:	Tampereen Vera Oy
Tutkimukseen varattu aika:	Lokakuu 2018
Tutkittu ala:	2 m ²
Löydöt:	-
Digitaalikuvat:	KYY 302: 1–10
Aikaisemmat tutkimukset:	1971 Inventointi (Jouko Räty) 1986 Kaivaus (Arja Karivieri) 1986 Tarkastus (Leena Söyrinki-Harmo) 1988 Tarkastus (Tuula Heikkurinen-Montell) 1994 Inventointi (Teija Nurminen & Ulla Rajala) 2004 Tarkastus (Ulla Lähdesmäki & Tuula Heikkurinen-Montell) 2005 Koekaivaus (Simo Vanhatalo) 2012 Valvonta (Ulla Lähdesmäki) 2015 Tarkastus (Ulla Lähdesmäki) 2012 Valvonta (Ulla Lähdesmäki) 2015 Koekaivaus (Simo Vanhatalo) 2016 Inventointi (Sami Raninen)
Aikaisemmat löydöt:	KM 2986:4, KM 3150:1, KM 5351:54, KM 6066:1-3, KM 18819, KM 23314:1-118, KM 24415, KM 2536:361, KM 2635:492, HM 185:1-3, SatM 10150
Raportin sivumäärä:	15 s. + 1 liitekartta + 1 liites.
Alkuperäinen raportti:	Pirkanmaan maakuntamuseo
Kopiot:	Tampereen Vera Oy Museoviraston arkisto
Lyhenteet:	GTK: Geologian tutkimuskeskus KA: Kansallisarkisto MHA: Maanmittaushallituksen arkisto MJR: Muinaisjäännösrekisteri PMM: Pirkanmaan maakuntamuseo

Sijaintikartat

Tutkimusalueen sijainti punaisella ympyrällä merkittynä. Taustakartat © Maanmittauslaitos. Lisäykset: Ulla Moilanen.

1. Johdanto

Syksyllä 2018 Tampereen Vera oy teki Tampereen Ristinarkussa Sammonvaltatien ympäristössä sähköverkon kunnostamiseen liittyviä töitä. Kunnostuksen yhteydessä kaivettiin osoitteessa Veijanmäenkatu 14 sijaitsevan kiinteistön vieressä sähköpylvään harusta varten kuoppa. Paikka sijoittuu välittömästi muinaismuistolain nojalla rauhoitetun kiinteän muinaisjäännöksen Veijankuja (MJR-tunnus 837010022) viereen. Pirkanmaan maakuntamuseota informoitiin kaivutyöstä sen jälkeen kun kaivaminen oli jo tehty. Maakuntamuseo teki paikalla maastokatselmuksen, jossa todettiin, että kaivettu maa-aines oli kasattu kuopan viereen. Koska kaivutyö oli tehty tarkemmin rajaamattoman kiinteän muinaisjäännöksen välittömään läheisyyteen, tuli kaivettu maa-aines vielä seuloa ja kaivanto tarkastaa mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen varalta ennen haruksen pystyttämistä. Maakuntamuseo dokumentoi haruskaivannon ja seuloi kaivannosta kaivetun maa-aineksen 8.10.2018. Jälkityöt tehtiin Pirkanmaan maakuntamuseon tiloissa museokeskus Vapriikissa. Jälkitöissä kenttätyöstä laadittiin raportti ja digikuvat vietiin raportin ohella Tampereen museoiden Siiri -tietokantaan. Kenttä- ja jälkityöt teki tutkija Ulla Moilanen. Maastossa olivat mukana myös metallinetsinharrastajat Markus Kujanpää ja Antti Sarkanen Suomen metallinetsijät ry:n Pirkanmaan jaostosta. He kävivät seulottavaa maakasaa läpi metallinetsimellä ja osallistuivat myös seulontatyöhön.

Paikalle kaivetun kuopan koko oli 1,5 x 2 m. Syvyydeltään kuoppa oli 180–190 cm. Tutkitun alueen laajuus oli siten 3 m² (noin 5,5 m³). Alkuperäinen raportti on Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa. Kopio on saatavilla sähköisesti Tampereen museoiden ja Museoviraston verkkotietokannoista.

Tampereella 11.10.2018

2. Tutkimusalueen sijainti, topografia ja tutkimushistoria

Tarkastettu kaivanto sijaitsi Tampereen Ristinarkussa, Sammonvaltatien eteläpuolella, Veijanmäenkadun pohjoispuolella, muinaisjäännösrekisteriin merkityn Veijankuja-nimisen muinaisjäännöskohteen länsipuolella, Riihimäki-nimisen alueen vieressä (ks. liitekartta 1). Alueella on 1900-luvun alkupuolella kulkenut ajotie, jonka pohja erottuu edelleen maastossa (kuvat 2–3). Tutkimuskohde sijoittui tämän tieväylän länsipuolelle (kuvat 2–3).

Veijankujan pääasiassa viikinkiaikaan ajoittuva polttokenttäkalmisto sijaitsee piha-alueilla Veijankujan, Aitolahdentien ja Veijanmäenkadun ympäristössä. Aikaisempien tutkimusten mukaan kalmisto ei välttämättä ole yhtenäinen, ja siihen kuuluvia osia saattaa löytyä laajemmaltakin alueelta. Veijanmäenkadun pohjoispuolella, Riihimäki-nimisellä alueella, on paikoitellen näkyvissä kalmistoon kuuluvia kiviä (kuvat 1–2), samoin Veijanmäenkadun ja Ala-Heikkilänkadun kulmassa sekä Kässälän talon kaakkoispuolella. Lähialueelle on rakennettu runsaasti pikkuteitä, joita ei näy nykyisellä peruskartalla. GTK:n maaperäkartan mukaan alueen maaperä on pääasiassa hiekkamoreenia.

Veijankujan alueelta on ensimmäisen kerran löydetty rautakautista esineistöä jo 1800-luvun lopulla. Suurin osa esineistä on löytynyt Kässälän talon ympäristöstä, muinaisjäännösalueen eteläosista. Vuonna 1971 tehdyssä inventoinnissa kiinnitettiin huomiota Veijanmäenkadun pohjoispuolella sijaitsevaan Riihimäki-nimiseen alueeseen, joka erottui maisemassa kivisyytensä vuoksi (kuvat 1–2). Vuonna 1986 Veijankujan muinaisjäännösaluetta tutkittiin ensimmäisen kerran arkeologisin kaivauksin (ks. liitekartta 1). Tuolloin myös Riihimäen alueelle tehtiin kaksi metrin levyistä koeojaa (pituudet 14 m ja 6 m). Koeojien eteläisimmästä osasta ei tehty mitään kalmistoon viittaavia löytöjä, mutta Riihimäen korkeimmalla kohdalla havaittiin polttokenttäkalmisto. (Karivieri 1986: 4).

Kuva 1. Veijankujan polttokenttäkalmistoa, ns. Riihimäen alue lännestä kuvattuna. Kuva: Ulla Moilanen, KY 302: 1.

Kuva 2. Ilmakuva vuodelta 1946. Veijankujan muinaisjäännösalueen rajaus vihreällä rasterilla ja punaisilla viivoilla nykyisen kaavakartan kiinteistörajat, jotka eivät kuitenkaan vaikuta sijoittuvan ilmapäkuvaan täsmällisesti oikein. Tutkimuskokohteen sijainti merkitty ilmapäkuvaan sinisellä tähdellä. Taustakartta: Tampereen kaupunki. Lisäykset: Ulla Moilanen.

Kuva 3. Ilmapäkuva 1946 näkyvä tielinja erottuu maisemassa edelleen. Tutkimuskokohde aidattuna kuvan keskiosassa vasemmalla. Kuva: Ulla Moilanen, KY 302: 3.

Myöhemmät Veijankujan tutkimukset ovat koostuneet mm. inventoinneista, valvonnoista ja koekaivauksista, jotka ovat pääasiassa keskittyneet muinaisjäännösalueen etelä- ja länsiosiin. Vuonna 2015 tutkimusalueen läheisyydessä on kuitenkin tehty arkeologinen tarkastus kiinteistöjen RN:o 10:4 ja 10:38 alueille (Ulla Lähdesmäki/PMM). Tarkastus tehtiin, koska näiden kiinteistöjen osalta muinaisjäännöksen rajausta poikkesi vuonna 1987 ja 1991 lähetettyjen rauhoitusilmoitusten rajauksesta. Tarkastuksessa ei kaivettu koekuoppia ja aluetta tarkasteltiin vain silmämääräisesti. Alueen todettiin olevan osittain pihapiiriä ja puutarhaa, osin joutomaata. Tarkastuksessa ei havaittu mitään sellaista maankäyttöä, jonka perusteella muinaisjäännösalueen rajausta olisi ollut tarpeen muuttaa. (Lähdesmäki 2015).

Veijankujan kalmiston läheisyydessä sijaitsee myös muita kiinteitä muinaisjäännöksiä: *Pappulanmäen* (837010021) rautakautinen polttokenttäkalmisto ja *Veijanmäenkadun* rautakautinen asuinpaikka (1000022955) noin 250–300 metrin päässä lännessä, *Kukkojenkivenmäen* (837010020) rautakautinen kalmisto noin 500 metrin ja *Linnan* rautakautiseksi arveltu röykkiökohde (837010018) noin 800 metrin päässä luoteessa. Muuna kulttuuriperintökohteena merkitty, Takahuhdin historialliseen kylätonttiin kuuluva, *Jankankatu 19* (1000024592) sijaitsee noin 400 metrin päässä lännessä.

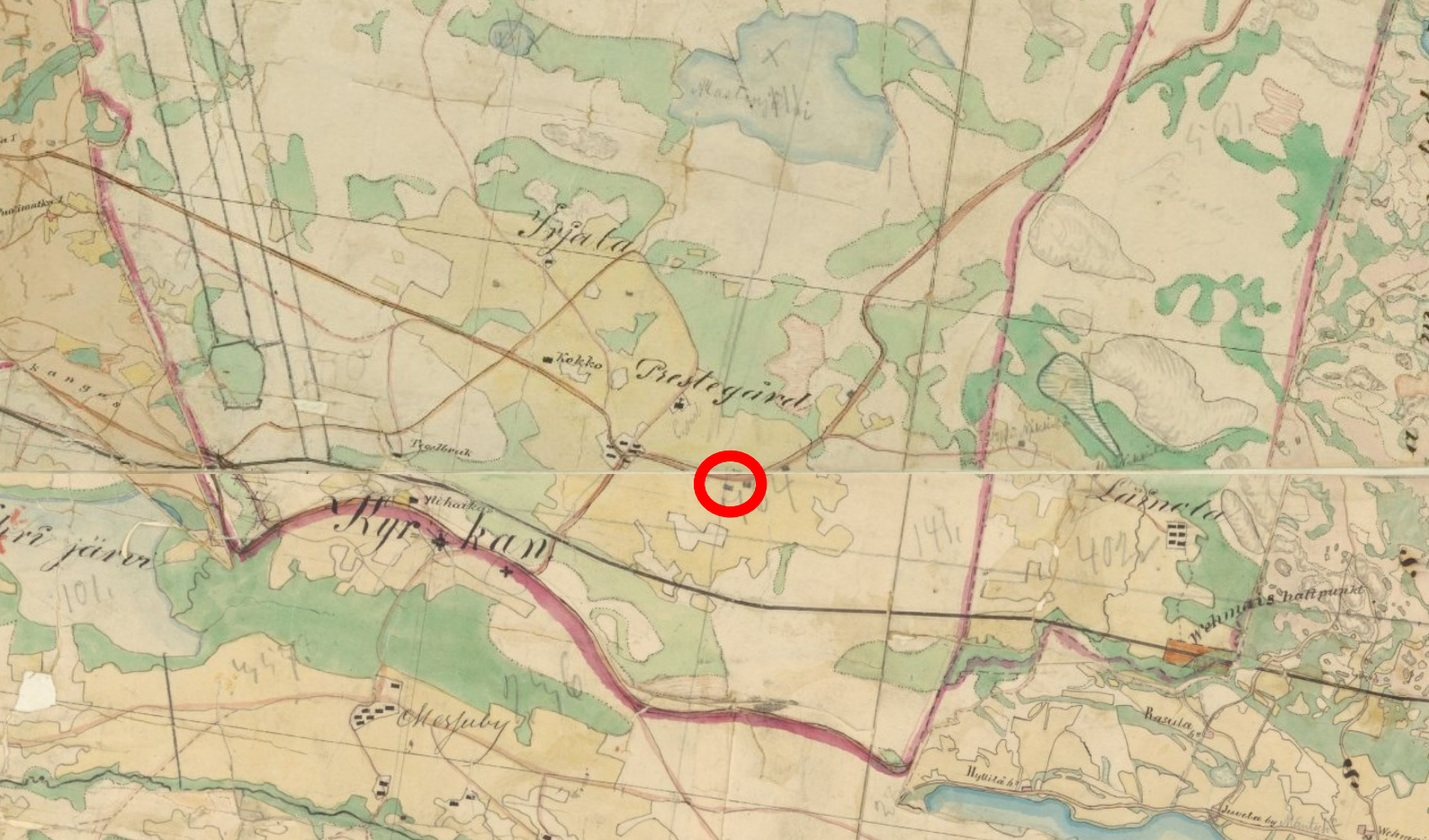
Veijankujan muinaisjäännös ei sijaitse vesistön välittömässä läheisyydessä. Alue on kuitenkin rautakautisten löytöjen perusteella asutettu pysyvästi viimeistään merovingiajalla (Salo 1988: 107). Samassa ympäristössä on lidesjärvestä tehtyjen siitepölyanalyysien perusteella mahdollisesti ollut vähintään satunnaista asutusta ja siihen liittynyttä kaskiviljelyä jo esiroomalaisella rautakaudella (Raninen 2011: 8). Keskiajalla alue kuului Pirkkalan hallintopitäjään ja myöhäiskeskiajalta lähtien Messukylän kappeliin, joka erotettiin omaksi seurakunnakseen vuonna 1636. Vuoden 1540 maakirjan mukaan Takahuhti oli Suur-Pirkkalan suurin kylä, jossa oli 28 taloa. Isojako saatiin alueella päätökseen vasta 1800-1900-lukujen vaihteessa, mihin saakka Takahuhdin kylä sijaitsi tiheänä keskuksena kyläkeskuksessa Ristinarkun tienoilla. Koska tilat ovat siirtyneet nykyisille sijoilleen melko myöhään, on tutkimusalueella viime vuosisatojen aikana sijainnut historiallisten karttojen perusteella lähinnä peltoja (kuvat 4–7).

Kuva 4. Huonokuntoinen Takahuhti alueen niittykartta vuodelta 1763. Tutkimusalueen sijainti punaisella ympyrällä merkittynä. Alkuperäinen kartta: MHA, digitaalinen kopio Pirkanmaan maakuntamuseolla.

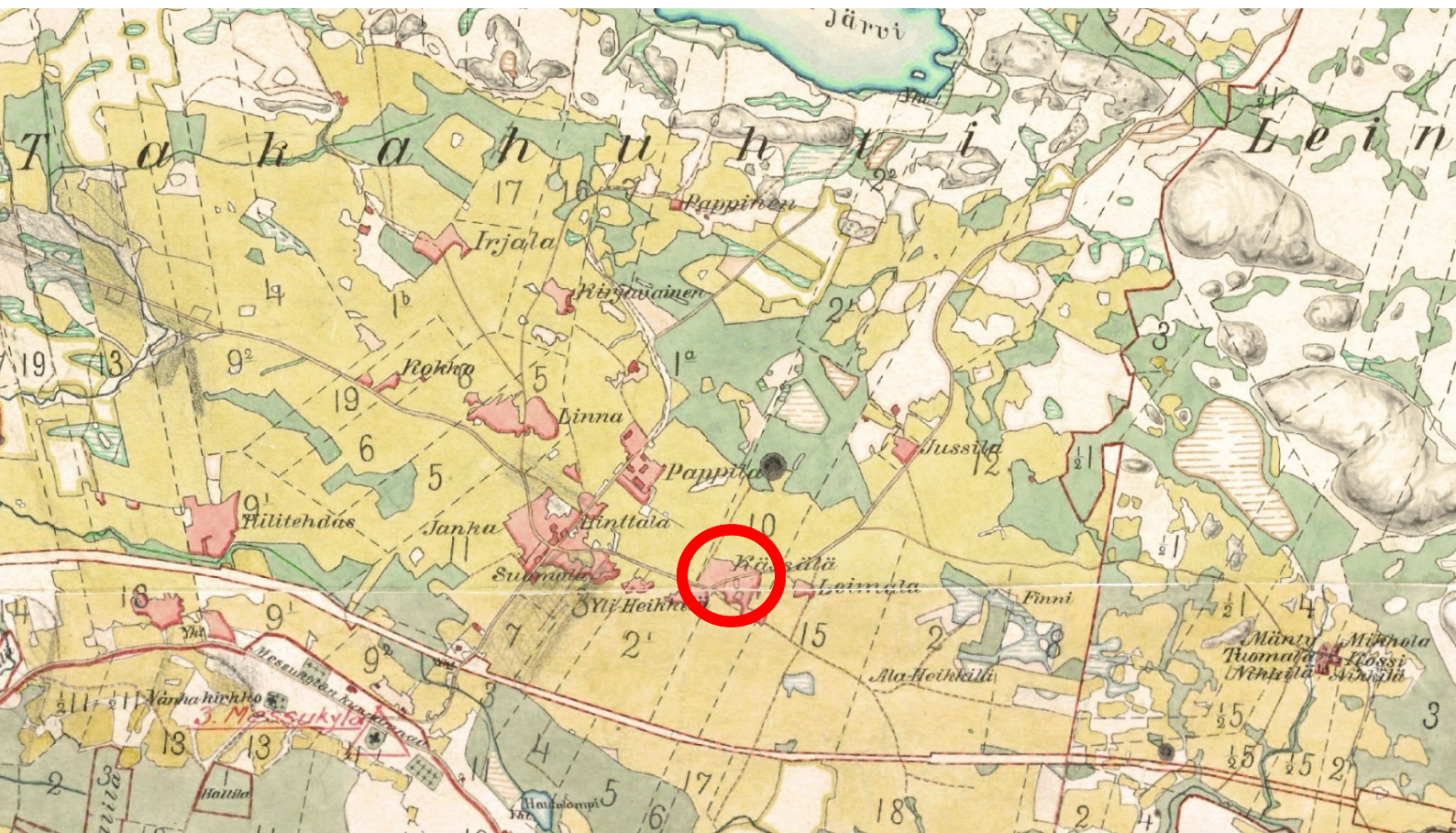
Kuva 5. Nathan Liliuksen laatima Takahuudin isojakokartta vuodelta 1793. Tutkimusalueen kohtaa merkitty kartalle punaisella ympyrällä. Kartta: KA, digitaaliarkisto, H51a 17/3.

Kuva 6. Messukylän pitäjänkartassa (1840/90-luku) tutkimusalueella (punainen ympyrä) näkyy tonttimaata ja peltoa. (KA 2123 12+2141 03 ja 2123 11).

Kuva 7. Aitolahden ja Messukylän pitäjänkartta 1906-1907. Tutkimusalue sijaitsee Kässälän talon ympäristössä, punaisella ympyrällä merkityssä kohdassa. (KA 2123 12+2124 10).

3. Maastotyö ja havainnot

Haruskaivannon seinämiä siistittiin lastalla ja niistä etsittiin merkkejä mahdollisesta kalmistosta. Mahdolliset löydöt oli valmistauduttu ottamaan talteen ja seinämät dokumentoimaan piirtämällä. Koska mitään kalmistoon tai kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei kuitenkaan havaittu, toteutettiin profiilien dokumentointi ainoastaan valokuvaamalla.

Kaivannosta kaivettu maa-aines käytiin läpi metallinetsimellä ja seulottiin aivan kuopan pohjalla ollutta harmaata silttiä lukuun ottamatta. Löytöinä saatiin talteen ainoastaan sinkittyä piikkilankaa, sinappipurkin kansi, muutama pala modernia taso- ja astialasia, punasavisen kukkaruukun kappale, alkoholipullon korkki ja kaksi palaa posliini (kuva 6).

Seulotun maa-aineksen ja kaivannon profiilien perusteella maa-aines paikalla on hiekkaa ja silttiä. Maa oli kauttaaltaan vähälöytöistä ja hiiletöntä. Paikalla on noin 25–30 cm paksuinen kerros tummahkoa humuspitoista hiekkaa, joka lienee vanhaa laidunmaata. Koska tämän kerroksen alapuolista maanpintaa ei voitu tarkastella horisontaalitasossa, ei mahdollisten auranjälkien tms. löytyminen ollut mahdollista. Humuspitoisen kerroksen alla oli punertavan ruskea, todennäköisesti kuitenkin luonnollinen hiekkakerros, joka vaihtui vaaleammaksi ja lopulta harmaaksi siltiksi kuopan pohjalla (kuvat 9–10).

Kuva 8. Haruskaivannon maa-aineksestä metallinetsinnässä ja seulonnassa löydetyt kappaleet: sinappipurkin kansi, alkoholipullon korkki, kirkasta taso- ja astialasia, ruskeaa pullolasia, posliinin kappaleita ja punasaviastian, todennäköisesti kukkaruukun, pala. Kuva: Ulla Moilanen.

Kuva 8. Haruskaivannon itäprofiili, jossa ylinnä 25-30 cm paksu humuspitoinen hiekka, sen alla luontaisesti punertava hiekka ja alinna harmaa siltti. Kuva: Ulla Moilanen, KY 302: 6.

Kuva 8. Haruskaivannon eteläprofiili, jossa ylinnä 25-30 cm paksu humuspitoinen hiekka, sen alla luontaisesti punertava hiekka ja alinna harmaa siltti. Kuva: Ulla Moilanen, KY 302: 8.

4. Yhteenveto

Sähköpylvään harukselle kaivettu kuoppa sijaitsi lähellä vuoden 1986 kaivauksen koeojan eteläpäätä (ks. liitekartta 1). Arkeologisessa tarkastuksessa kaivannon reunat puhdistettiin ja dokumentoitiin valokuvaamalla. Kaikki kaivannosta nostettu maa seulottiin ja sitä tutkittiin myös metallinilmaisimilla. Mitään 1900-lukua vanhempia löytöjä ei tehty, ei myöskään mitään havaintoja kiinteästä muinaisjäänöksestä. Maa-aines kaivannossa oli kauttaaltaan vähälöytöistä, puhtaan oloista ja hiiletöntä. Kaivannon pintakerros koostui todennäköisesti vanhasta laidunmaasta. Sen alapuolista maanpintaa ei ollut mahdollista tarkastella horisontaalisessa tasossa, joten esimerkiksi mahdollisten pellonmuokkauksessa syntyneiden jälkien etsiminen ei ollut mahdollista. Kalmiston läheisyydestä voi kuitenkin olla mahdollista löytää myös asuinpaikkaan viittaavia merkkejä.

Lähteet

Karttalähteet

Aitolahden ja Messukylän pitäjät Pirkkalan kihlakunnassa. 1906–07. KA 2123 12+2124 10

Karta öfver Messuby Socken i Birkala härad af Tavastehus län KA 2123 12+2141 03 Ia

Nathan Lilius: Isojakokartta 1793, KA H51a 17/3.

Peruskartta 212312 (vuodet 1953, 1961, 1974 ja 1980)

Takahuhdin niittykartta 1763, MHA, Digitaalinen kopio Pirkanmaan maakuntamuseolla.

Arkistolähteet

Karivieri, A. 1986. *Tampere, Ristinarkku, Veijankuja. Koekaivaus rautakautisen kalmiston alueella*. Tutkimusraportti Museoviraston arkistossa.

Lähdesmäki, U. 2015. *Arkeologinen valvonta*. Pirkanmaan maakuntamuseo, Tampereen museoiden Siiri-tietokanta.

Raninen, S. 2011, *Tampere, Janka. Arkeologinen tarkkuusinventointi*. Pirkanmaan maakuntamuseon arkisto.

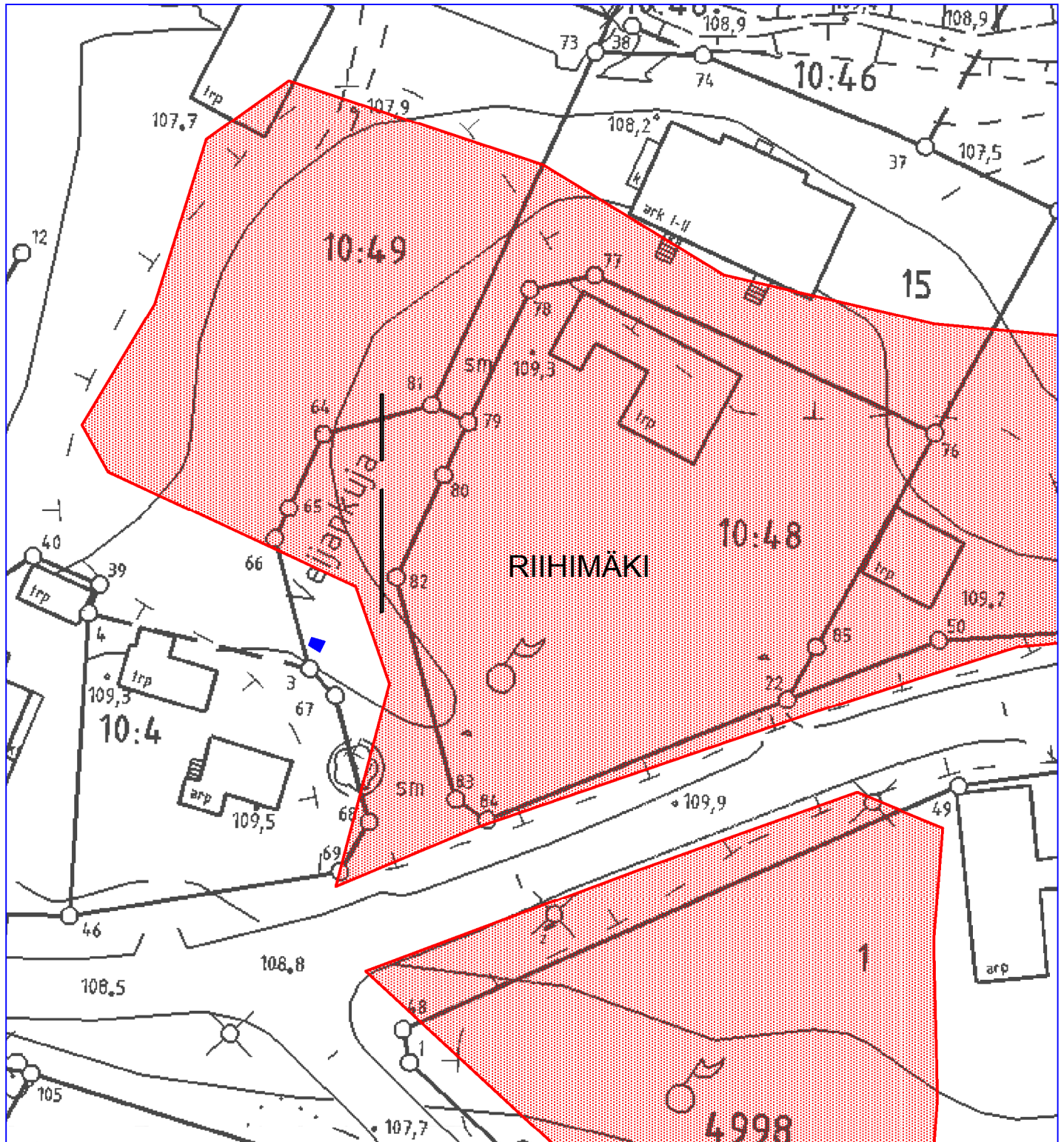
Räty, J. 1971. Tampereen muinaisjäännökset. Inventointiraportti. Museoviraston arkisto.

Painetut lähteet

Salo, U. 1988. Tampereen esihistoria. Teoksessa: *Tampereen historia. 1, Vaiheet ennen 1840-lukua*: 51-160. Tampere, Tampereen kaupunki.

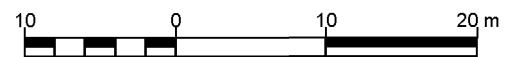
Liite 1: Digitaalikuvaluettelo

Diaarinro	Kuvan aihe	Kuvaaja
KYY 302:1	Veijankujan polttokenttäkalmistoa Tampereella.	Ulla Moilanen
KYY 302:2	Veijankujan polttokenttäkalmistoa Tampereella	Ulla Moilanen
KYY 302:3	Näkymä kohti aidattua haruskaivantoa. Keskellä Veijankujan vanhaa tienpohjaa.	Ulla Moilanen
KYY 302:4	Näkymä kohti aidattua haruskaivantoa. Keskellä Veijankujan vanhaa tienpohjaa.	Ulla Moilanen
KYY 302:5	Haruskaivanto ylhäältä pohjoisesta.	Ulla Moilanen
KYY 302:6	Haruskaivannon itäprofiilia.	Ulla Moilanen
KYY 302:7	Haruskaivannon pohjoisprofiilia.	Ulla Moilanen
KYY 302:8	Haruskaivannon eteläprofiilia.	Ulla Moilanen
KYY 302:9	Haruskaivannon itäprofiili.	Ulla Moilanen
KYY 302:10	Näkymä kohti kaivantoa pohjois-koillisesta. Taustalla Veijankujan länsipuoliset asuinrakennukset.	Ulla Moilanen

KARTTA 1: TARKASTETUN ALUEEN SIJAINTI
 Pirkanmaan maakuntamuseo, Ulla Moilanen 2018

Mittakaava 1: 500

- Veijankujan muinaisjäännösalue
- Tarkastettu haruskaivanto
- Vuonna 1986 kaivettu koeoja

